બોચાસણવાસી શ્રી અક્ષરપુરુષોત્તમ સ્વામિનારાયણ સંસ્થા, સત્સંગ શિક્ષણ પરીક્ષા

કુલ ગુણ - ૭૫

ઉકેલપત્ર : સત્સંગ પરિચય - ૧

(સમય : સવારે ૯ થી ૧૧.૧૫) (રવિવાર, ૧ માર્ચ, ૨૦૧૫)

નોંધ :- (૧) આપેલ આવૃત્તિ પ્રમાણેના પુસ્તકના જવાબ જ માન્ય રાખવા. તે સિવાયની આવૃત્તિના જવાબ માન્ય ન રાખવા.
(૨) જમણી બાજુએ આપેલા અંકો જે તે પ્રશ્નના ગુણાંક દર્શાવે છે.
(૩) જમણી બાજુએ પ્રશ્નની બાજુમાં કૌંસમાં આપેલા અંકો જે તે પ્રશ્નના જવાબના પાઠ/પાના નંબર દર્શાવે છે.

☞ અગત્યની સૂચના ☜

પ્રશ્નપત્રમાં દરેક પેટા પ્રશ્નની જમણી બાજુ દર્શાવેલ ખાનામાં, લખેલા ગુણની પછીના ખાલી ખાનામાં (ગુણ : ૧ |) પરીક્ષાર્થીને આપેલ ગુણ લખવાના છે. જો પ્રશ્નનો જવાબ ખોટો હોય તો તે ખાનામાં '0' (આંકડામાં શૂન્ય) લખવું. ખરાં (✔) કે ખોટાં (✗) ની નિશાની દરેક પેટા પ્રશ્નની ડાબી બાજુની ખાલી જગ્યામાં જ - પ્રશ્ન શરૂ થાય તે પહેલાં જ કરવી.

☞ વિશેષ નોંધ ☜

આપ જ્યારે પેપર તપાસો ત્યારે જ્યારે લાંબા જવાબોમાં દા. ત. ટૂંકનોંધ, પાંચ મુદ્દાના વાક્યો, કારણો વગેરે પ્રશ્નોમાં આપ જ્યારે ફાળવેલા ગુણ કરતાં ઓછા ગુણ આપતાં હોવ ત્યારે પરીક્ષાર્થીએ કયો મુદ્દો નથી લખ્યો જેના તમે ગુણ કાપ્યા છે. તેની તમે ટૂંકમાં ડાબી બાજુ ઉપર નોંધ લખો. દા.ત. માર્ચ-૨૦૧૩માં પ્રવેશ-૧ માં 'જોબનપગીનું પરિવર્તન' ટૂંકનોંધ પૂછાઈ હતી. જેમાં જોબનપગી પ્રાર્થના કરતાં પોતાના દોષનું વર્ણન કરતાં કહે છે. 'પ્રભુ ! હું કુળહીન, કુટિલ, કુપાત્ર, બુદ્ધિહીન છું. મેં આપને ન ઓળખ્યા. દીનબંધુ ! દયા કરો. મારું મહાપાપ મટાડો.' આ મુદ્દો પરીક્ષાર્થીએ નથી લખ્યો તો બાજુમાં તમે લખી શકો કે 'પોતાના દોષ કહે છે.' આટલું જ લખવાનું છે અને તમે ગુણ ઓછા આપી શકો છો એટલે કે ફાળવેલ ગુણ કરતાં ઓછા ગુણ આપતાં પહેલાં બાજુમાં કયો મુદ્દો નથી તેની ટૂંકમાં નોંધ લખવી જરૂરી છે.

(વિભાગ - ૧ : સહજાનંદ ચરિત્ર, ચૌદમી આવૃત્તિ, માર્ચ - ૨૦૧૨)

પ્ર.૧ નીચે આપેલાં અવતરણો કોણ, કોને અને ક્યારે કહે છે તે લખો. (કુલ ગુણ : ૯)

☞ નોંધ : - કોણ કહે છે ૧ ગુણ, કોને કહે છે ૧ ગુણ, ક્યારે કહે છે ૧ ગુણ.

૧. ''હું તો અહીં મંદિર થાય તેમાં અત્યંત રાજી છું.'' (૨૪/૧૩૦)

➩ શેઠ ઘેલા શાહ - મહારાજને

➩ મહારાજે સારંગપુરમાં મંદિર બાંધવાનો સંકલ્પ કર્યો. તેના માટે જોઈતા પથ્થરો મેળવવાની પરવાનગી ઘેલા શેઠ પાસેથી લેવાની હતી. તેથી મહારાજે તેમને વાત કરી ત્યારે કહે છે.

૨. ''મારો તો સ્ત્રીનો દેહ, તે ઝાઝું સમજાય નહી.'' (૭/૪૨)

➩ સાકરબા - મહારાજને

➩ મહારાજ મૂળજી ભક્તને ઘેર જમવા ગયા ત્યારે સાકરબા સાથે વાત કરતાં મૂળજી ભક્તનો મહિમા કહે છે. ત્યારે

૩. ''મેં તો રૂની ગંજીમાંથી એક પૂણી કાંતી છે.'' (૨/૧૬)

➩ રામાનંદ સ્વામી - મુક્તાનંદ સ્વામીને

➩ સમાધિ પ્રકરણથી મનોમંથનમાં પડેલા મુક્તાનંદ સ્વામીને કાલવાણીમાં ખાખરાના વનમાં રામાનંદ સ્વામી દર્શન આપીને મહારાજનું સ્વરૂપ સમજાવતાં કહે છે.

પ્ર.૨ નીચે આપેલાં વાક્યોનાં કારણો જણાવો. (બે થી ત્રણ લીટીમાં જ) (કુલ ગુણ : ૬)

૧. શ્રીજીમહારાજે નૃસિંહાનંદ સ્વામીનું ભણવાનું બંધ કરાવ્યું. (૧૧/૭૩-૭૪)

જ. નૃસિંહાનંદ સ્વામી મહારાજ આગળ દીવો બળતો ત્યાં ભણવા બેસતાં અને મહારાજમાં વૃત્તિ સ્થિર થઈ જતી. એક વખત તો સગડીની ઝાળમાં ભાગવતનું પાનું પણ બળી ગયું. ત્યારે મહારાજે ઠપકો આપ્યો. ત્યારે એમણે હકીકત જણાવી કે આપની મૂર્તિ સામું જોઈને વૃત્તિ સ્થિર થઈ જાય છે. ત્યારે શ્રીજીમહારાજે રાજી થઈને કહ્યું : 'ભણી-ગણીને જે સિદ્ધ કરવાનું છે તે તમે કરી શક્યા છો. માટે હવે ભણવું રહેવા દ્યો.'

૨. શ્રીજીમહારાજે તેજા ભક્તને બે ઈંટો આપી. (૨૪/૧૨૮)

જ. ધારુ તળાવનું ખોદકામ પૂરું થતાં મહારાજ બે ઈંટો ઉપર ઊભા રહી મહેનત કરનારા દરેક બાઈ-ભાઈને આશીર્વાદ સાથે કંઈને કંઈ પ્રસાદી આપવા લાગ્યા. તે સમયે તેજા ભક્તે હરિજનો વતી મહારાજને કહ્યું : 'અમ ગરીબ પર અખંડ રાજી રહેજો. આપની મૂર્તિ અખંડ સાંભરે, અખંડ આપનું ભજન કરી શકીએ એટલા માટે આપ જે ઈંટો પર ઊભા છો તે અમને આપો. અમે મંદિર બાંધી તેમાં આ ઈંટો સ્થાપી, મૂર્તિ પધરાવી પૂજન કરીશું, કથા-કીર્તન, ભજન કરીશું.' તેથી મહારાજે તેજા ભક્તને બે ઈંટો આપી.

૩. સાધુઓએ શ્રીજીમહારાજની માફી માંગી પક્ષાભિમાન છોડી દીધું. (૨૭/૧૩૯)

૪. ત્યાગીઓમાં પક્ષભેદ પડતાં એકબીજાને 'નરનારાયણિયા' 'લક્ષ્મીનારાયણિયા' એમ કહીને સંબોધવા લાગ્યા હતા. શ્રીજીમહારાજને આની ખબર પડતાં ઉત્સવ પ્રસંગે ત્યાગીઓને બોલાવી કહ્યું : 'વાસુદેવિયા' હો તે અહીં બેસો. 'લક્ષ્મીનારાયણિયા' હો તે પેલી બાજુ બેસો. 'નરનારાયણિયા' હો તે ત્યાં બેસો. છેલ્લે કહ્યું 'સ્વામિનારાયણિયા' હો તે મારી પાસે આવીને બેસો. પક્ષભેદ અને પક્ષાભિમાન રાખનારા સાધુઓ શરમાઈ ગયા અને શ્રીજીમહારાજની માફી માંગી પક્ષાભિમાન છોડી દીધું.

પ્ર.૩ નીચે આપેલા પ્રસંગોમાંથી કોઈ પણ એક પ્રસંગ ઉપર પંદર લીટીમાં ટૂંકનોંધ લખો. (વર્ણનાત્મક) (કુલ ગુણ : ૫)

૧. છ હેતુઓ (૨૦/૧૦૩) કારિયાણીમાં ગોપાળાનંદ સ્વામી મહારાજનાં દર્શને આવ્યા. મહારાજ તેમને ભેટ્યાં, ઠંડા પાણી પાયાં પછી અક્ષર ઓરડીમાં લઈ ગયા અને પોતાની પાસે બેસાડ્યા. બીજા સંતો હરિભક્તોને બહાર જવાની આજ્ઞા કરી. નિષ્કુળાનંદ સ્વામીને કહ્યું : 'તમે પણ બહાર જાવ. દરવાજા પાછળ ચોકડીનું (પથ્થર ઘડવાનું) કામ કરો.' એમ કહી અક્ષર ઓરડીનો દરવાજો બંધ કરાવ્યો પછી મહારાજે પોતાના આ પૃથ્વી પર પ્રગટ થવાના છ હેતુઓ ગોપાળાનંદ સ્વામીને કહ્યા. આ છ હેતુઓ નીચે મુજબ છે. (૧) 'અમારી સર્વોપરી ઉપાસના અને સર્વોપરી જ્ઞાન, તેને આ પૃથ્વી પર પ્રવર્તાવવું.' (૨) 'પૂર્વે થઈ ગયેલા અવતારોના ભક્તોને અમારી ઉપાસના અને અમારા સ્વરૂપનો બોધ કરીને ઠેઠ અક્ષરધામમાં પહોંચાડવા.' (૩) 'ભક્તિદેવી અને ધર્મદેવને અસુરોના ત્રાસમાંથી મુક્તિ અપાવી, અમારી મુર્તિનું સુખ આપવું.' (૪) 'ઘણા કાળથી લુપ્ત (ભૂલાયેલો) થયેલો ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય અને મહાત્મ્યે યુક્ત ભક્તિવાળો એકાંતિક ધર્મ પ્રવર્તાવવો.' (૫) 'અનંત કાળથી ભજન-ભક્તિ કરતા અનેક તપસ્વી યોગીઓને દર્શન દઈ તપનું-ભક્તિનું ફળ આપવું. ભગવાનને વિશે પ્રીતિવાળા મુમુક્ષુઓના મનોરથ પૂર્ણ કરવા અને તેમને લાડ લડાવવા.' (૬) 'આ પૃથ્વી ઉપર એકાંતિક ધર્મના ધારક સાધુઓ, ઉપાસના માટે શિખરબદ્ધ મોટાં મંદિરો, અમારાં લીલા-ચરિત્ર, સ્વધર્મજ્ઞાને યુક્ત શાસ્ત્રો કરવા, અને પરાત્પર વિહદ એવું જે અક્ષરધામ તેને પમાડવા અર્થે પરમ એકાંતિક સંતો દ્વારા આત્યાંતિક કલ્યાણનો મોક્ષ માર્ગ આ બ્રહ્માંડમાં સદાય ઊભો રાખવો. આ છ હેતુઓ દરવાજાની તિરાડમાંથી નિષ્કુળાનંદ સ્વામીએ સાંભળ્યા. શ્રીજીમહારાજે દિવાળીનો ઉત્સવ કારિયાણીમાં કર્યો. દીવ બંદરના અતિશય પ્રેમી હરિભક્ત પ્રેમીબાઈ શ્રીજીમહારાજ માટે પાદુકા, છત્ર, ચમર, સોનેરી-જરિયાની વસ્ત્રો, સોનાના આભૂષણો વગેરે લાવ્યાં. શ્રીજીમહારાજે સામે જઈને ગ્રહણ કર્યાં. થોડીવાર ધારણ કર્યાં, પરંતુ શ્રીજીમહારાજની એવી રુચિ કે સારું પદાર્થ પોતે રાખતા નહિ. કોઈને આપી દેતા. મહારાજે આ વસ્ત્રાભૂષણો દીનાનાથ ભટ્ટને ભેટ આપી 'કૃષ્ણાર્પણ' કરી દીધું. તે વખતે સભામાં કોઈકે ઈર્ષ્યા કરી. આથી શ્રીજીમહારાજે માન, ઈર્ષ્યા અને મત્સરનું ખંડન કર્યું.

૨. બ્રહ્મચારીને સાથે બેસાર્યા (૭/૪૪-૪૫) મહારાજ કચ્છમાં વાંઢિયા ગામ જતા હતા. સાથે મુકુંદ બ્રહ્મચારી હતા. રસ્તામાં ચોર મળતાં મહારાજે બ્રહ્મચારી પાસેનું બધું ભાતું અપાવી દીધું. થોડું આગળ ચાલ્યા પછી મહારાજે કહ્યું : 'મને ભૂખ લાગી છે. સુખડી હોય તો આપો. મારાથી ભૂખ્યા પેટે નહિ ચલાય.' એમ કહી ઊભા રહી ગયા. બ્રહ્મચારીએ કહ્યું : ચોરને જોઈતું નહોતું તોય ભાતું અપાવી દીધું અને હવે ખાવાનું માગો છો ?' ત્યાં એક કણબી પટેલ ખાલી ગાડું લઈને નીકળ્યો. બ્રહ્મચારીએ તેને ઊભો રાખી સમજાવી મહારાજને બેસાડ્યા. મહારાજે બ્રહ્મચારીને પણ પોતાની સાથે ગાડામાં બેસવા આગ્રહ કર્યો. પોતે સેવક ધર્મ પાળતા ગાડાની પાછળ ચાલવા લાગ્યા. ગાડે બે બળદ જોડેલા હોવાથી ગાડું ઉતાવળું ચાલે ને બ્રહ્મચારી પાછળ રહી જાય. આથી મહારાજે આખા બ્રહ્માંડનો ભાર ગાડામાં મૂક્યો. તેથી બળદ ઊભા રહી ગયા. પટેલે ઘણી મહેનત કરી પણ બળદ ચાલે નહિ એટલે પટેલ મૂંઝાયા. ત્યારે મહારાજે કહ્યું : 'આ પાછળ દાઢીવાળો બાવો (બ્રહ્મચારી) ચાલ્યો આવે છે. તે બહુ કામણટુમણવાળો છે. તેણે ગાડું ઊભું રાખ્યું છે. માટે એને ગાડામાં બેસારશો તો ગાડું તરત ચાલશે. ન બેસે તો પરાણે બાવડું ઝાલીને બેસાડજો.' પટેલે બ્રહ્મચારીને સમજાવી પરાણે ગાડામાં બેસાર્યા. ગાડું ચાલતું થયું. વાંઢિયે ધર્મશાળા આગળ મહારાજ ઊતરી ગયા અને પટેલના ઘરની સુખડી જમ્યા. આવી ગમ્મત મહારાજ ઘણીવાર કરતા.

૩. સંસ્કૃત ભણવાની આજ્ઞા (૮/૫૧-૫૨) આત્માનંદ સ્વામી સાધુતામાં ઉત્તમ અને આજ્ઞા પાળવામાં તત્પર રહેતા. તેથી તેઓ 'વચનની મૂર્તિ' કહેવાતાં. એક વખત તેઓ 'છોટી કાશી' ગણાતા જામનગરમાં ગયા. ત્યાં તેમણે ઉપદેશ આપવો શરૂ કર્યો. કેટલાક ભણેલા વિદ્વાનો અને શાસ્ત્રીઓને ખબર પડી કે સ્વામિનારાયણના સાધુ ઉપદેશ આપવા આવ્યા છે. તેઓ તેમની સાથે શાસ્ત્ર ચર્ચા કરવા આવ્યા. 'તેઓએ તેમને પૂછ્યું તમારું સ્વરૂપ શું ?' આત્માનંદ સ્વામીએ કહ્યું, 'સર્વ શાસ્ત્રનો સાર ગુરુવચન છે.' આથી વિદ્વાન બ્રાહ્મણો અને શાસ્ત્રીઓએ 'આ તો મૂર્ખ અને જડ જેવો છે.' કહી ઉપહાસ કરી અપમાન કર્યું. જેતલપુર યજ્ઞ કરવા પધારેલા મહારાજને આ વાતની ખબર પડી. તેમને આ પરિસ્થિતિ ઊણપભરી લાગી. તેમણે તરત જ આ ખોટ પૂરવાનો નિરધાર કરી લીધો. તેમણે નાના-મોટા કેટલાય સાધુઓને પ્રાકૃત અને સંસ્કૃત ભણવાની અને વિદ્વતા પ્રાપ્ત કરવાની આજ્ઞા કરી. મુક્તાનંદ સ્વામીને ૫૧ વર્ષની ઉંમરે સંસ્કૃત ભણવાની આજ્ઞા કરી. નિત્યાનંદ સ્વામી, ગોપાળાનંદ સ્વામી, ભગવદાનંદ સ્વામી, વાસુદેવાનંદ બ્રહ્મચારી, નિષ્કામાનંદ બ્રહ્મચારી વગેરે સદ્‌ગુરુઓને સંસ્કૃતમાં, શાસ્ત્રજ્ઞાનમાં પ્રાવીણ્ય પ્રાપ્ત કરવા પ્રેર્યા. કેટલાક સાધુઓને

સંસ્કૃતનો અભ્યાસ કરવા સુરત રાખ્યા. ભણીને આવનારની ચકાસણી કરી જાહેરમાં સત્કાર કરી ચીજ-વસ્તુઓની પ્રસાદી આપી ઉત્તેજન આપતા. આના ફળરૂપે ગીતા, ઉપનિષદો, વેદાંતસૂત્રો, શ્રીમદ્ભાગવત અને શાંડિલ્યસૂત્રો, પર પરમહંસોને હાથે મૌલિક ભાષ્યો રચાયાં, સત્સંગિજીવન, હરિવાક્યસુધાસિંધુ, સત્સંગિભૂષણ, શ્રીહરિલીલાકલ્પતરુ, શ્રીહરિદિગ્વિજય, જેવા સંસ્કૃત મહાગ્રંથો રચાયા. એવી જ બીજી સંગીતકારોની ખોટ વર્તાતી હતી. આપણા પરમહંસો દેશી રાગઢાળમાં ભજન ગાતા. તેમાં શાસ્ત્રીય તત્ત્વ નહોતું. તેથી મહારાજે મુક્તાનંદ સ્વામી, પ્રેમાનંદ સ્વામી, બ્રહ્માનંદ સ્વામી, ભૂમાનંદ સ્વામી, દેવાનંદ સ્વામી વગેરે સંતોને સંગીત ભણવાની તથા તેના શાસ્ત્રીય જ્ઞાનમાં પારંગત થવાની આજ્ઞા કરી. કેટલાય પરમહંસોએ ગાયનમાં તેમજ સિતાર, સરોદ, સારંગી, તબલાં વગેરેમાં પ્રભુત્વ મેળવ્યું. તેના પરિપાકરૂપે આજે આપણા સંપ્રદાયમાં વિવિધ રાગિણીઓમાં પરમહંસોએ તૈયાર કરેલાં હજારો પદો મોજૂદ છે. સૂર, રાગ, તાલ અને લયનો સુમેળ ધરાવતાં ભક્તિપદો પરમહંસોએ રચ્યાં અને મહારાજ આગળ ગાયા. તે જમાનામાં પરમહંસ-સંગીતકારો ભારતના ઉત્તમ ગવૈયાઓ અને બજવૈયાઓ ગણાતાં.

પ્ર.૪ નીચે આપેલા પ્રશ્નોના એક (સંપૂર્ણ) વાક્યમાં જવાબ લખો. (કુલ ગુણ : ૫)

☞ નોંધ :- અડધા સાચા જવાબનાં ગુણ આપવા નહીં.

૧. શ્રીજીમહારાજે પોતાની કેટલા વર્ષની ઉંમરે પરમહંસોને દીક્ષા આપી ? (૬/૪૦)

જ. શ્રીજીમહારાજે પોતાની પચ્ચીસ વર્ષની ઉંમરે પરમહંસોને દીક્ષા આપી. **(હિન્દીમાં જવાબ આપવો : છવ્વીસ વર્ષ)**

૨. સત્સંગના ઇતિહાસમાં સૌથી પહેલું મંદિર ક્યાં થયું ? (૨૧/૧૧૧)

જ. સત્સંગના ઇતિહાસમાં સૌથી પહેલું મંદિર અમદાવાદમાં થયું.

૩. જાળિયામાં શ્રીજીમહારાજે શું જમીને મંદવાડ દૂર કર્યો ? (૧૩/૮૩)

જ. જાળિયામાં શ્રીજીમહારાજે જલેબી જમીને મંદવાડ દૂર કર્યો.

૪. પોતાની અડફેટમાં આવેલા બાળકને શ્રીજીમહારાજે શું આપી રાજી કર્યો ? (૧૬/૯૨)

જ. પોતાની અડફેટમાં આવેલા બાળકને શ્રીજીમહારાજે બે પાકી કેરીની પ્રસાદી આપી રાજી કર્યો.

૫. ગુણાતીતાનંદ સ્વામી દ્વારા પોતે પ્રગટ છે એ દર્શાવવા શ્રીજીમહારાજે ગુણાતીતાનંદ સ્વામીને શું કહ્યું ? (૨૯/૧૫૪)

જ. 'આ શું ? હું ક્યાં ગયો છું ? હું તો તમારામાં અખંડ રહ્યો છું' એમ ત્રણ વખત કહ્યું.

પ્ર.૫ આપેલા વિકલ્પોમાંથી ફક્ત સાચા વિકલ્પોની આગળ આપેલા ચોરસ ખાનામાં ખરાની (✔) નિશાની કરો. (કુલ ગુણ : ૪)

☞ નોંધ : એક કે એકથી વધારે વિકલ્પ સાચા હોઈ શકે. તમામ સાચા વિકલ્પ આગળ જ ખરાની નિશાની કરી હશે તો જ પૂર્ણ ગુણ મળશે, અન્યથા એક પણ ગુણ નહીં મળે.

૧. ૧ (૨૯/૧૫૨) **૨.** ૨, ૩ (૧૨/૮૨)

પ્ર.૬ નીચે આપેલાં વિધાનોમાં ખાલી જગ્યા પૂરો. (કુલ ગુણ : ૪)

☞ નોંધ : બંને જવાબ સાચા હોય તો જ ગુણ આપવા.

૧. વડતાલ, ગારાવાળા (૨૩/૧૨૦) **૩.** ઇચ્છારામ, લોયા (૨૦/૧૦૫)

૨. અમદાવાદ, મછિયાવ (૨૫/૧૩૫) **૪.** ગુણાતીતાનંદ સ્વામી, રાઠોડ ધાધલ (૧૧/૭૬)

(વિભાગ-૨ : સત્સંગ વાચનમાળા ભાગ-૨ દસમી આવૃત્તિ, ફેબ્રુઆરી - ૨૦૧૪)

પ્ર.૭ નીચે આપેલાં અવતરણો કોણ, કોને અને ક્યારે કહે છે તે લખો. (કુલ ગુણ : ૯)

☞ નોંધ : - કોણ કહે છે ૧ ગુણ, કોને કહે છે ૧ ગુણ, ક્યારે કહે છે ૧ ગુણ.

૧. "અમારે તો હમણાં જ જવું છે." (૧/૫)

➩ મહારાજ - નિષ્કુળાનંદ સ્વામીને

➩ મહારાજ બિમાર પડ્યા ત્યારે સાલેમાળ પર્વત ઉપર તપ કરવા જવા માટે ગાડું મંગાવવાની વાત કરે છે. ત્યારે સ્વામીએ કહ્યું : 'આપ સાજા થાવ પછી આપણે જઈશું.' ત્યારે મહારાજ કહે છે.

૨. "સ્વામી શાસ્ત્રીજી મહારાજનો સંગ રાખજો અને તે કહે તેમ કરજો." (૮/૬૬)

➩ કૃષ્ણજી અદા - જ્ઞાનજી સ્વામી (યોગીજી મહારાજ)ને

➩ પોતાની અંતિમ અવસ્થામાં સાત દિવસની પારાયણ રાખી હતી. તેમાં શાસ્ત્રીજી મહારાજ, યોગીજી મહારાજ અને નિર્ગુણદાસ સ્વામીને પણ તેડાવ્યા હતા. તેઓ આવ્યા ત્યારે જ્ઞાનજી સ્વામી (યોગીજી મહારાજ)ને પાસે બોલાવીને કહે છે.

૩. "મને આપો હું લઈ જઈશ." (૩/૨૩) ➩ મૂળજી બ્રહ્મચારી - રામદાસભાઈને

➩ ઉનાળામાં ડભાણિયા આંબાની દોઢ મણ કેરીઓનો ટોપલો રામદાસભાઈએ તૈયાર કરાવ્યો. પણ તેને મહારાજ પાસે કોણ લઈ જાય ? તેથી બ્રહ્મચારીએ કહ્યું.

પ્ર.૮ નીચે આપેલાં વાક્યોનાં કારણો જણાવો. (બે થી ત્રણ લીટીમાં જ) (કુલ ગુણ : ૪)

૧. પ્રેમાનંદ સ્વામીને સાષ્ટાંગ દંડવત્ કરવાનું શ્રીજીમહારાજને મન થયું. (૨/૧૩)

જ. પ્રેમાનંદ સ્વામીએ મહારાજની મૂર્તિનું વર્ણન કરતાં 'વંદુ સહજાનંદ રસરૂપ ...'ના આઠ પદ ગાયા. પ્રેમાનંદ સ્વામીની ભક્તિથી અત્યંત પ્રસન્ન થતાં મહારાજે કહ્યું : 'બહુ સારા કીર્તન ગાયા. આવી રીતે એને ભગવાનની મૂર્તિનું ચિંતવન છે માટે એ સાધુને તો ઊઠીને સાષ્ટાંગ દંડવત્ પ્રણામ કરીએ. જેને આ કીર્તનમાં કહ્યું એવી રીતનું ચિંતવન થતું હોય તે તો કાળ, કર્મ ને માયાના પાશ થકી મુકાયો છે.'

૨. હરિભક્તોએ અયોધ્યાપ્રસાદજીની માફી માંગી. (૪/૨૯/૨૭)

જ. જેતલપુર પાસે ગામડી ગામે હરિભક્તોએ આચાર્ય મહારાજનું ભારે સ્વાગત કર્યું. ઠાકોરજીને થાળ ધરીને આચાર્ય મહારાજને સૌએ દૂધપાક આગ્રહથી પીરસ્યો. સૌના આગ્રહથી આચાર્ય મહારાજ રાજી થઈને જમ્યા. દૂધપાક બનાવ્યો હતો તે આગ્રહ કરીને ખૂબ પીરસ્યો. હરિભક્તો જમવા બેઠા ત્યારે ખબર પડી કે દૂધપાકમાં ભૂલથી સાકરને બદલે મીઠું નંખાઈ ગયું હોવાથી દૂધપાક ઘણો ખારો હતો. સૌને ઘણો પસ્તાવો થયો. સૌ હરિભક્તોએ અયોધ્યાપ્રસાદજીની માફી માંગી.

પ્ર.૯ 'પ્રેમાનંદ સ્વામીનો રાગઃ આજ્ઞાપાલન' (૨/૧૨/૧૪) - **પ્રસંગ ઉપર પંદર લીટીમાં ટૂંકનોંધ લખો. (વર્ણનાત્મક) (કુલ ગુણ : ૫)**

(૧) સંવત ૧૮૭૦ની આસપાસ પીંજારાના છોકરાને ત્યાગીની દીક્ષા આપી, 'નિજબોધાનંદ' નામ પાડ્યું. મહારાજની આજ્ઞાથી તેઓ થોડું સંસ્કૃત પણ ભણ્યા. એક દિવસ મહારાજે તેમને બોલાવીને કીર્તનો બનાવવાની આજ્ઞા કરી. પોતે પિંગળ ભણ્યા ન હતા, પણ મહારાજની ઈચ્છાથી કીર્તનો રચવાં શરૂ કર્યાં. મહારાજના અંગેઅંગને ખૂબ ભાવથી નિહાળી, મહારાજની મૂર્તિનું સુંદર અને રસિક વર્ણન કરતું સૌ પ્રથમ કીર્તન એમણે બનાવ્યું. તે સાંભળી મહારાજ બહુ રાજી થયા, પણ કીર્તનના અંતમાં 'નિજબોધાનંદ' શબ્દથી પ્રાસ મળતો ન હતો. તેથી મહારાજે વિચારીને તેમને કહ્યું : 'બ્રહ્મા, મુક્તા અને નિષ્કુળા જેમ પ્રાસમાં બેસે છે તેમ 'પ્રેમા' શબ્દ પ્રાસમાં બેસશે. માટે આજથી તમારું નામ 'પ્રેમાનંદ' રાખો.' વળી, એક વાર એક કીર્તનમાં તેમણે શ્રીકૃષ્ણની એક ગોપી ચંદ્રસખીનો ઉલ્લેખ કર્યો. તે સાંભળી તેમની પ્રેમલક્ષણા ભક્તિથી પ્રસન્ન થઈ, મહારાજે તેમનું નામ 'પ્રેમસખી' પણ રાખ્યું. આ બંને નામથી કીર્તનો રચવાની મહારાજે તેમને આજ્ઞા કરી. (૨) ગ્વાલિયરના ગવૈયાઓ ગઢપુરમાં મહારાજ પાસે આવ્યા. તેઓ દાદાના દરબારમાં આવ્યા ત્યારે બપોરના બારનો સમય થયો હતો. સભા ઊઠવાની તૈયારીમાં જ હતી, પરંતુ ગવૈયાઓએ પ્રેમાનંદ સ્વામીનું સંગીત સાંભળવાની ઈચ્છા જણાવી. એટલે મહારાજે પ્રેમાનંદ સ્વામીને તે સમયે ગાવાની આજ્ઞા કરી. શ્રીજીમહારાજે તેમને કહ્યું : 'ભૈરવી રાગ ગાઓ.' પ્રેમાનંદ સ્વામીએ ભૈરવી રાગ શરૂ કર્યો, પરંતુ ઉત્સાદો તો મનોમન હસવા લાગ્યા. તેમને થયું કે 'આ પ્રભાતના સમયે ગાવાનો રાગ અત્યારે તે હોય !' પણ પ્રેમાનંદ સ્વામીએ જ્યાં પોતાનો મધુર આલાપ છેડ્યો ત્યાં તો થોડી જ વારમાં આસપાસની પ્રકૃતિનો ભાવ બદલાઈ ગયો અને પ્રભાતના આહ્‌લાદક ભાવનો સૌને અનુભવ થવા લાગ્યો. તેમના મુખમાંથી નીકળતા ભૈરવીના અદ્‌ભુત સૂરોએ મધ્યાહ્‌નનું પ્રભાતના શીતળ વાતાવરણમાં પરિવર્તન કરી દીધું. ગવૈયાઓ પ્રેમાનંદ સ્વામીની અદ્‌ભુત સંગીત સુરાવલિથી મુગ્ધ થઈ ગયા.

પ્ર.૧૦ નીચે આપેલા પ્રશ્નોના એક (સંપૂર્ણ) વાક્યમાં જવાબ લખો. (કુલ ગુણ : ૪)

☞ નોંધ :- અડધા સાચા જવાબનાં ગુણ આપવા નહીં.

૧. રાઘવ ભક્ત કોના ઉપાસક હતા ? (૭/૪૭)

જ. રાઘવ ભક્ત રામચંદ્રજીના ઉપાસક હતા.

૨. શ્રીજીમહારાજ મૂળજી બ્રહ્મચારીની જોડ બાંધતાં શું બોલ્યા ? (૩/૨૫)

જ. 'બ્રહ્મચારીની જોડ તો બાંધેલી જ છે ને ? મૂળાનંદ ને સહજાનંદ એમ જોડ બાંધેલી જ છે.'

૩. અયોધ્યાપ્રસાદજીએ કરાવેલા મંદિરોનાં નામ લખો. (૪/૩૧)

જ. અયોધ્યાપ્રસાદજીએ ડુંગરપુર, ઈડર, જેતલપુર, સિદ્ધપુર, માંડવી, કચ્છ અને છપૈયા વગેરે સ્થળોએ મંદિરો કરાવ્યાં.

૪. પ્રેમાનંદ સ્વામીએ રચેલાં ગ્રંથોના નામ લખો. (૨/૧૬)

જ. પ્રેમાનંદ સ્વામીએ ધ્યાનમંજરી, નારાયણચરિત્ર, તુલસીવિવાહ, ગોપીવિરહ અને શ્રીહરિચરિત્ર જેવા ગ્રંથો લખ્યાં છે.

પ્ર.૧૧ નીચે આપેલ વિષય માટે સૂચના મુજબ છ સાચા ક્રમ નંબર તથા તે સાચા ક્રમ નંબરને ઘટનાક્રમ પ્રમાણે ગોઠવો. (કુલ ગુણ : ૬)

વિષય : જાગાભક્તે મેળવેલો સ્વામીનો રાજીપો (૭/૫૨)

(૧) ફક્ત સાચા નંબરો	૨	૪	૭	૯	૧૧	૧૨
(૨) યથાર્થ ઘટનાક્રમ	૨	૪	૧૨	૯	૭	૧૧

સૂચના : (૧) ફક્ત સાચા નંબરોમાં તમામ છ નંબરો સાચા હશે તો જ ૩ ગુણ મળશે. (૨) યથાર્થ ઘટનાક્રમ પણ સંપૂર્ણ સાચો હશે તો જ ૩ ગુણ મળશે. અન્યથા એક પણ ગુણ નહીં મળે.

નોંધ : (૧) ફક્ત સાચા નંબરો : જવાબમાં આપેલ અંક કોઈપણ ક્રમમાં લખેલ હોય પણ <u>તમામ</u> અંક સાચા હોય તો જ સંપૂર્ણ ૩ ગુણ આપવા અન્યથા એક પણ ગુણ ન આપવો. (૨) યથાર્થ ઘટનાક્રમ : ઘટનાક્રમ ઉકેલપત્ર પ્રમાણે હોય તો જ સંપૂર્ણ સાચું ગણી ૩ ગુણ આપવા અન્યથા એક પણ ગુણ ન આપવો .

પ્ર.૧૨ નીચે આપેલાં ખોટાં વાક્યોને મથાળાના સંદર્ભમાં સાચાં લખો. (કુલ ગુણ : ૪)

☞ નોંધ :- સંપૂર્ણ સાચું વાક્ય લખ્યું હશે તો જ ગુણ પ્રાપ્ત થશે. અન્યથા એક પણ ગુણ નહીં મળે.

૧. **શ્રી અયોધ્યાપ્રસાદજી મહારાજ :** આચાર્ય મહારાજના આગ્રહથી સ્વામી બીજે દિવસે સંતમંડળ સાથે હવેલીએ જમવા પધાર્યા. આચાર્ય મહારાજે સ્વામી માટે સોનાનો થાળ મંગાવ્યો. (૪/૩૦)

૨. **મુકુંદાનંદ વર્ણી (મૂળજી બ્રહ્મચારી) :** સ્વપ્નમાં તે મહારાજ સાથે કોઈ ગામે ગયા ત્યાં એક ઘર સળગ્યું. મહારાજ દાઝી જશે એ બીકે મહારાજને ગાદી સાથે ઉપાડીને લીંબડા તળે તેઓ આવ્યા. (૩/૨૨)

૩. **ભક્તરાજ લાડુબા :** ગઢડાના એભલખાચરને પરિવારમાં બે મોટી દીકરી ને એક નાનો દીકરો હતો. તેમાં વચેટ દીકરી તે લાડુબા. (૬/૪૧)

૪. **સદ્‌ગુરુ શ્રી નિત્યાનંદ સ્વામી :** દિનમણિનો જન્મ સંવત ૧૮૪૯, ચૈત્ર સુદ ૯ના શુભ દિને થયો હતો. બંને પુત્રોમાં દિનમણિ બાળપણથી જ ભણવા પ્રત્યે વિશેષ રુચિવાળા હતા. (૧/૧)

(વિભાગ - ૩ : નિબંધ)

પ્ર.૧૩ નીચે આપેલા વિષયોમાંથી કોઈ પણ એક ઉપર આશરે ૩૦ લીટીમાં નિબંધ લખો. (કુલ ગુણ : ૧૦)

☞ નોંધ : નિબંધ એ મૌલિક વિષય છે, તેમાં આપેલ મુદ્દા ઉપરાંત બીજા ઘણા પાસા આવરી શકાય છે. જેવાં કે મૌલિકતા, સંપ્રદાય તથા અન્ય સંપ્રદાય વિષયક જ્ઞાન, કથાવાર્તાને આધારે વિષય વસ્તુની વિશેષ છણાવટ, અન્ય આધારભૂત સાહિત્યનો સહારો વગેરે મુદ્દાઓનો સમાવેશ થઈ શકે છે. પરીક્ષાર્થીએ વિષયને અનુરૂપ આ ઉપરાંત પણ બીજા પ્રસંગો લખ્યા હોય તો તે પણ માન્ય રાખી ગુણ આપવાં.

૧. **છીપમાં મહોર્યું અણમોલ મોતી : રોબિન્સવીલ મંદિર :** (૧) અમેરિકાના ઉત્તર-પૂર્વ પ્રાંતમાં 'ગાર્ડન સ્ટેટ' તરીકે ઓળખાતું ન્યુ જર્સી સ્ટેટ - અને તેમાં ધોરી નસ સમા રાજમાર્ગ પરથી રોબિન્સવીલ નગરમાં યાત્રિક પહોંચે ત્યાં યાત્રિક આશ્ચર્યમાં ગરકાવ - કારણ અહીં ગીચ વનરાઈઓ વચ્ચે અનોખું વનરાવન - ૧૬૭ એકરમાં ફેલાયેલું ભારતીય સંસ્કૃતિનો જયઘોષ કરતું અક્ષરધામ પરિસર. (૨) અહીં ઉછળતા ફુવારા, સુંદર સરોવરો ચિત્તને આર્કષતા ફૂલ, છોડ, વિશાળ પાર્કીંગ - મેદાનો અને આંતરિક માર્ગોથી ઓપતું અદ્‌ભૂત પરિસર નિહાળીને મુલાકાતી આનંદવિભોર - રાજસ્થાનના ગુલાબી પથ્થરોથી મઢેલ ઊંચી ઇમારત - તેમાં આવેલ મયુર હાર - અક્ષરપુરુષોત્તમ મહારાજ તથા અન્ય મૂર્તિઓ - કાચના દ્વારોને ઓળંગીને આગળ વધતા દર્શનાર્થી અવાક્ - કારણ છીપમાં જાણે અણમોલ મોતી છૂપાયું હોય તેમ ૫૫ ફૂટ ઉંચા ભવનની અંદર કલામંડિત શિખરબદ્ધ બી.એ.પી.એસ. સ્વામિનારાયણ મંદિર દૃષ્ટિગોચર અંતરિક્ષમાંથી જાણે કે ઇટાલિયન કરારા આરસમાં કોતરાયેલ નાજુક કલાકૃતિનું અવતરણ - પ્રાચીન ભારતીય નાગરાદિ સ્થાપત્ય શૈલીનો અજોડ નમૂનો - અદ્‌ભૂત સ્તંભો, કલાત્મક છતો, અદ્‌ભૂત દ્વારો, ગંગા-યમુના આદિ લોક માતાઓ, ઇન્દ્ર, ચંદ્ર આદિ દેવતાઓના સ્વરૂપો આ બધામાં મુક્તમંડળની હારમાળાઓ વચ્ચે શોભતી ભગવાન સ્વામિનારાયણની મૂર્તિ દ્વારા શોભામાં ચાર ચાંદ. (૩) તેજના અંબાર સમું અક્ષરધામનું વર્ણન અહીં આબેહૂબ દૃષ્ટિગોચર - ઘુમ્મટમાં અક્ષરમુક્તોની ૧૬ મૂર્તિઓ હાથમાં પુષ્પહાર લઈને દર્શનાર્થીઓનું સ્વાગત કરતી મુદ્રામાં દર્શન થાય છે. પ્રત્યેક સ્તંભમાં ઋષિઓ, ભક્તો, આચાર્યો, સંતોના દર્શન, શ્રીજીમહારાજના સંતોની મૂર્તિઓ, ભક્તોની મૂર્તિઓનાં દર્શન. પ્રત્યેક છતને સુંદર રીતે શણગારવામાં આવી છે. ધવલરંગી પ્રકાશને કારણે ખૂબ દીપે છે. (૪) સાંધાર શૈલીનું મંદિર - ત્રણ સળંગ ખંડનું મુખ્ય ગર્ભગૃહ જેની ચારે તરફથી પરિક્રમા કરી શકાય છે. જાણે કે સુવર્ણની થાળીમાં મણિનું જડતર - મુખ્ય ગર્ભગૃહમાં બિરાજીત ભગવાન સ્વામિનારાયણ અને ગુણાતીતાનંદ સ્વામીની મૂર્તિઓ દર્શનાર્થીને આર્કષિત કરે છે. દર્શનાર્થી જાણે કે અક્ષરપુરુષોત્તમ મહારાજના ચરણોમાં વંદન કરતા સ્થિર થઈ જાય છે. મધ્યખંડની પૂર્વ અને પશ્ચિમમાં ઘનશ્યામ મહારાજ, શ્રીહરિકૃષ્ણ મહારાજ અને શ્રીરાધા-કૃષ્ણદેવની મૂર્તિઓ ગર્ભગૃહના મંડોદરમાં કુંભી પર ૯૧ ગજરાજની કલામંડિત મૂર્તિઓની હારમાળા - પ્રત્યેક ગજરાજ પર શોભતી વસ્ત્રની ઝૂલ તથા પ્રત્યેક ગજરાજની અદા અલગ છે. (૫) ત્યારબાદ ગુરુપરંપરાની મૂર્તિઓનાં દર્શન - કોઈ અલગ જ વિશ્વમાં પ્રવેશ કર્યો હોય તેવો અનુભવ - મન વિરામ પામી જાય અને હૈયે ભક્તિનો ઉજાસ ઝળકી ઊઠે. સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાય અને હિંદુ ધર્મના શાશ્વત અર્થસભર પ્રતીકો જેવા કે તિલક-ચાંદલો, અક્ષરદેરી, કળશ, પદ્મ, શંખ વગેરેની ડિઝાઈન મનમોહક. ૬૮,૦૦૦ ઘનફૂટ ઇટાલિયન આરસથી આકાર પામેલ મંદિરનો પ્રત્યેક ખૂણો અદ્‌ભૂત શિલ્પકલાથી ભરપૂર. (૬) મંદિરનું બહારનું મંડોવર પણ આંખોને વિસ્ફારિત કરી દે છે. જરૂખાઓમાં ભરચક રૂપકામ, ગણેશજીની વિધિ વાંજિત્રોનું વાદન કરતી મૂર્તિઓની શૃંખલા ભગવાન ચર્તુવ્યૂહ તથા કેશવાદિ સ્વરૂપોની ૨૮ મૂર્તિઓની તેમજ ભગવાનની નવધા ભક્તિ કરતા ભક્તોનાં યુગલ શિલ્પો તેમજ કલામય માંગલિક ચિહ્નો ઠેર ઠેર ખીલી ઊઠ્યાં છે. શિખરો પરનાં સ્વર્ણિમ કળશો તથા ધજા દંડો પણ જય જયકાર કરી રહ્યા છે. (૭) વિશ્વનું પહેલું એવું શિખરબદ્ધ મંદિર, જેની એક વિશાળ બંધ ભવનની અંદર રચના - જેમ શાસ્ત્રીજી મહારાજે ભગવાન સ્વામિનારાયણની ભક્તિરૂપે ગઢપુરમાં આરસનું મંદિર રચ્યું તેવું અમેરિકામાં પણ ભવ્ય આરસનું મંદિર થવું જોઈએ તેવો સ્વામીશ્રીનો સંકલ્પ - અમેરિકાની વિષમ ઠંડી અને વાતાવરણથી મંદિરના આરસની રક્ષા માટે તેને બંધ ભવનથી આરક્ષિત કરવામાં આવ્યું છે. (૮) ઉપસંહાર : આમ, મંદિરના આંતર-બાહ્ય સૌંદર્યને માણતો પ્રત્યેક દર્શનાર્થી આ મંદિરના સર્જક

પરમ પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજની સ્વામિનારાયણ ભગવાન પ્રત્યેની અનન્ય ભક્તિની સૌરભ હૈયે ભરી લે છે અને આધ્યાત્મિક માર્ગે આગળ પ્રયાણ કર્યાનો આનંદ મળે છે.

૨. **શાસ્ત્રીજી મહારાજ દ્વારા ઉપાસનાનો અંતર્નાદ :** (૧) ભગવાન સ્વામિનારાયણ વચનામૃત ગઢડા પ્રથમ ૨૭માં કહે છે : 'ભગવાન ભજવાની તો સર્વને ઇચ્છા - પણ સમજણમાં ફેર છે.' આ સમજણની ખામી ભાંગે તો જીવનનું પરમ લક્ષ્ય સિદ્ધ - આ લક્ષ્ય એટલે જન્મ-જન્માંતરની ભટકણ ટળી જાય. તેથી જ શાસ્ત્રીજી મહારાજે શુદ્ધ સમજણના પ્રવર્તનને જ લક્ષ્ય બનાવીને અનંતકાળ સુધી આત્યંતિક કલ્યાણનો રાજમાર્ગ ઉદ્ઘાટિત કર્યો કારણ તેમના અંતરમાં, તેમના રોમરોમમાં ઉપાસનાનો નાદ ગુંજ્યા જ કરતો હતો. (૨) આ શુદ્ધ સમજણને શ્રીજીમહારાજ ઉપાસના શબ્દથી ઓળખાવે છે. વચનામૃત ગઢડા પ્રથમ ૫૬માં 'ઉપાસના વિના કોઈ વાત સિદ્ધ થતી નથી. ઇષ્ટદેવનાં બળ વિના કોઈ સાધન સિદ્ધ થતાં નથી. માટે બીજાં સાધનના બળને તજીને એકલું ભગવાનની ઉપાસનાનું બળ રાખવું. આધ્યાત્મિક સાધનામાં સર્વોચ્ચ લક્ષ્ય એકાંતિક ધર્મની સિદ્ધિ. એકાંતિક ધર્મ એટલે જ્ઞાન, વૈરાગ્ય અને ભક્તિ. આ ચારે અંગો ભગવાનની ઉપાસના કરવાથી તથા મોટા સંતનું સ્વરૂપ ઓળખવાથી પ્રાપ્ત થાય છે. (૩) ઉપાસના એટલે શું ? શાસ્ત્રીજી મહારાજ શુદ્ધ ઉપાસના સમજાવતાં કહે છે : 'અક્ષરના સાર્ધમ્યપણાને પામ્યા સિવાય પુરુષોત્તમનારાયણનો ઉત્તમ નિર્વિકલ્પ નિશ્ચય સિદ્ધ થઈ શકતો જ નથી. તેથી જ વચનામૃત ગઢડા પ્રથમ ૭૧ પ્રમાણે શ્રીજીમહારાજ પોતાના અક્ષરધામને સાથે લઈને જ પધાર્યા. તે ધામની ઓળખાણ થશે તો જ જીવોનાં આત્યંતિક કલ્યાણ થશે. માટે અક્ષરને ઓળખીને તે રૂપ થઈને પરબ્રહ્મ પુરુષોત્તમનારાયણની ઉપાસના કરવી તે જ શુદ્ધ ઉપાસના. સો વાતની એક વાત મહારાજ પુરુષોત્તમ અને ગુણાતીતાનંદ સ્વામી મૂળ અક્ષર એટલી વાત સમજાય તેને સર્વ સાધનનો અંત આવી જાય. (૪) શ્રીજીમહારાજને સર્વોપરી ન સમજાય તો જીવનું આત્યંતિક કલ્યાણ ન થાય. તે જ રીતે ગુણાતીતાનંદ સ્વામીને અક્ષરબ્રહ્મ જાણીને બ્રહ્મરૂપ થયા વિના પરબ્રહ્મની પરાભક્તિનો અધિકાર પણ પ્રાપ્ત થતો નથી. શ્રીજીમહારાજને પુરુષોત્તમ જાણ્યા વિના અક્ષરધામમાં જવાય નહિ અને બ્રહ્મરૂપ થયા વિના શ્રીજીમહારાજની સેવામાં રહેવાય નહિ. (સ્વા.વા.૩/૧૨) આ શુદ્ધ જ્ઞાન સુલભ કરી દેનાર શાસ્ત્રીજી મહારાજનો આપણા પર કેટલો મોટો ઉપકાર છે ? (૫) ઉપાસનામાં સ્પષ્ટતા : જે અક્ષરબ્રહ્મનું સાર્ધમ્ય પામવાનું છે તેમની ઓળખાણ ન થાય તો સાર્ધમ્યપણાને કઈ રીતે પમાય ? તેથી ગુણાતીતાનંદ સ્વામીના અક્ષરબ્રહ્મનું પ્રવર્તન શાસ્ત્રીજી મહારાજના જીવનકાર્યમાં કેન્દ્રસ્થાને છતાં ક્યારેય સિદ્ધાંતને ગૌણ કર્યો નથી. શ્રીજીમહારાજનું ગૌણપણું લેશ પણ થવા દીધું નથી. બોચાસણમાં મૂર્તિપ્રતિષ્ઠા પ્રસંગે અક્ષરપુરુષોત્તમ ઉપાસના સંબંધી હરિભક્તોને જે ગેરસમજ હતી તેમને ખુલાસો કરતો જવાબ આપતાં શાસ્ત્રીજી મહારાજે લખ્યું છે : 'શ્રીજીમહારાજ સર્વોપરી સર્વ અવતારના અવતારી અક્ષરથી પર પુરુષોત્તમનારાયણ જાણીએ છીએ અને સદ્ગુરુ ગુણાતીતાનંદ સ્વામીને મૂળ અક્ષર અને શ્રીજીમહારાજના અનાદિના અનન્ય સેવક જાણીએ છીએ. પણ કદાપિ સ્વામીને ભગવાન જાણતા નથી. આવી રીતની સમજણ વિના બીજી રીતની સમજણ અમારે હોય તો અમારું આત્યંતિક કલ્યાણ ન થાય. (૬) સિદ્ધાંતની સ્પષ્ટતાનાં દર્શન : ઉપાસના પ્રવર્તનમાં સત્યનિષ્ઠા અને શુદ્ધ હેતુ - સં. ૧૯૬૮ના કાર્તિકી પૂર્ણિમાના સમૈયામાં બોચાસણમાં સ્વામીશ્રીએ રાવણ અને શૂર્પણખાના દૃષ્ટાંત દ્વારા સ્પષ્ટતા કરી અને અક્ષર અને પુરુષોત્તમ બંને સ્વરૂપોની સ્પષ્ટતા કરી. અને અક્ષર અને પુરુષોત્તમ બંને સ્વરૂપોમાંથી એકનો પણ દ્રોહ કરશે તો કલ્યાણના માર્ગમાંથી ભ્રષ્ટ થશે. - સિદ્ધાંતનિષ્ઠા એટલી અડગ કે કોઈની શેહ-શરમમાં દબાતા નહિ. તેઓ કહેતા કે અમે દરેકને શુદ્ધ સિદ્ધાંત સમજાવ્યો છે, અને કોઈની ખોટી મહોબત રાખી નથી અને હજુ પણ રાખતા નથી. ભગવાન પ્રગટ બ્રહ્મસ્વરૂપ સત્પુરુષ દ્વારા પૃથ્વી પર સદા પ્રગટ રહે છે. તે શાસ્ત્ર સંમત સિદ્ધાંત ગઢડાના સંતોના સાંનિધ્યમાં મહુવામાં ભગતજી મહારાજ એવા એકાંતિક સત્પુરુષ છે તે વચ.ગ.પ્ર. ૨૭ દ્વારા સમજાવ્યું હતું. નડિયાદમાં દોલતરામ કૃપાશંકર પંડ્યાને પ્રત્યક્ષ ભગવાન અને સંતનો મહિમા સમજવાથી જ કલ્યાણનો મુદ્દો હાથમાં આવે છે તે મર્મ વચ.ગ.મ. ૨૧ના આધારે સમજાવ્યો હતો. (૭) ઉપાસનાની સમજણમાં કે ગુરુમહિમાના અતિરેકમાં શ્રીજીમહારાજની ગૌણતા તેઓ ચલાવી લેતા નહિ. એક સહજાનંદ સ્વામી સિવાય બીજો કોઈ ભગવાન નથી અને થશે પણ નહિ અને પોતાને સ્વતંત્ર ભગવાન મનાવશે તેને ૫૦૦ પરમહંસ માર્યાનું પાપ છે. આવી રીતે સૌને પોતાના જાણીને અંતરનું રહસ્ય સમજાવ્યું. (પ્રસંગ : આફ્રિકાના હરિભક્તોને શાસ્ત્રીજી મહારાજે પોતાના ચરણારવિંદ ન આપવાનો સ્પષ્ટ ઇન્કાર.) ઉપાસના પ્રવર્તનમાં કોઈ અહં-મમત્વ કે વ્યક્તિગત સ્વાર્થનો લેશ પણ નહિ. સિદ્ધાંતને ચૂકીને, કે હુંસાતુંસીમાં કે અતિશયોક્તિથી પર રહ્યા છે. નિર્ગુણ સ્વામીએ લખેલ પત્રમાં આ વાતની પ્રતીતિ. આવા શુદ્ધ આશયથી કટિબદ્ધ થનારને વિરોધોની તો પરવા જ ક્યાંથી હોય ? તેમની કર્તવ્યનિષ્ઠા પાછળ શુભ અને શુદ્ધ હેતુ - એક પત્રમાં જણાવે છે કે આપણી ગૌણતા કે નિંદા કરે તેમાં ફિકર કરવાની આવશ્યકતા નથી. અંતે તો આપણું રાજ થવાનું છે. નિંદા કરનારાઓમાં પણ જ્ઞાન કબૂલ કરીને નમ્રતા આવશે તેવી શ્રદ્ધા - 'સાચે દેવળે ઘંટ વાગશે' માથું કાપનારનો પણ અવગુણ ન લેવો. (૮) આમ, શાસ્ત્રીજી મહારાજે શુદ્ધ ઉપાસનાનો સર્વોપરી માર્ગ મુમુક્ષુઓ માટે સુલભ થાય તે માટે પોતાનું સમગ્ર જીવન સમર્પિત - દરેક કાળમાં, દરેક સ્થાનમાં વસનાર દરેક વ્યક્તિના અસ્તિત્વને સાર્થકતા આપે તેવું પ્રદાન આપના બ્રહ્મસ્વરૂપ શાસ્ત્રીજી મહારાજનું આ ભૂમંડલ પરનું ઋણ ચૂકવી શકાય તેમ નથી. પોતે સિદ્ધાંત પુરુષ તેથી શ્રીજીના સિદ્ધાંતવાહક બન્યા અને શુદ્ધ ઉપાસનાના અંતરમાં નાદ સાથે મુમુક્ષુ માટે અક્ષરધામમાં જવાની વાટ વહેતી કરી દીધી. આવા સિદ્ધાંત પુરુષને આપણાં સૌના કોટિ કોટિ વંદન !

૫૦/૧

૩. **નમ્રતાના સુમેરુ : પ્રમુખસ્વામી મહારાજ :** (૧) સુમેરુ એટલે મેરુ પર્વત જે કદિ ડગે જ નહિ - અને કદાચ મેરુ પર્વત ડગે પણ જેનાં મન ન ડગે તેવા સત્પુરુષ તે પ્રમુખ સ્વામી મહારાજ - નમ્રતાના સુમેરુ પર્વત સમાન. (૨) નમ્રતા એ સ્વામીશ્રીનો સાહજિક ગુણ - સ્વભાવગત ગુણ (પ્રસંગો લખી શકાય) તેમના દેહમાં લોહીના વહેવાની સાથે નમ્રતાનું પણ વહેણ ચાલુ જ. (શ્લોક, સાખી લખી શકાય) (૩) શ્રીજીમહારાજ સ્વયં પૂર્ણપુરુષોત્તમનારાયણ, સર્વોપરી ભગવાન અનંત કોટિ બ્રહ્માંડના અધિપતિ - છતાં નમ્રતા, નિર્માનીપણાનો ગુણ વિશિષ્ટ. ક્યાંક જમતાં ઉઠાડે, ક્યાંક નાનામાં નાના નોકર જેવા દ્વારા અપમાન - છતાં પણ નમ્રતાના ગુણોને કારણે દરેકને ક્ષમા પ્રદાન કરે છે. (પ્રસંગો લખવા) (૪) આપણી ગુરુપરંપરામાં ગુણાતીત સંતના અસંખ્ય અપમાનો નમ્રતાપૂર્વક સહ્યાં છે. - અપશબ્દોના પથ્થરો પણ ફૂલની સમાન હસતા મુખે ઝીલ્યા છે. (પ્રસંગો લખવા.) (૫) સ્વામીશ્રીએ પણ દરેક પ્રસંગે નમ્રતા જ ધારણ કરી છે. સ્વામીશ્રીના હસ્ત હંમેશા જોડાયેલ જ હોય. તમામ વ્યવહાર નમ્રતાપૂર્વકનો જ - નાનામાં નાના બાળકને પણ હાથ જોડીને ઝીલી લે. (પ્રસંગો લખી શકાય) તેથી જ આવા સંત છે સુમેરુ સમાન - અપમાનમાં કે માનના પ્રસંગોમાં સ્વામીશ્રી સહેજ પણ વિચલિત થતા નથી. ગમે તેવા પ્રસંગોની વણઝાર આવે છતાં સ્વામીશ્રીના નમ્રતાના સ્વભાવગત સદ્‌ગુણમાં ક્યારેય ઓટ આવી નથી કે ક્યારેય ડગ્યા નથી. (પ્રસંગો લખી શકાય) વ્યક્તિ સંસાર ત્યાગ કરીને સંત બને, ધનનો ત્યાગ, સ્ત્રીનો ત્યાગ કરી શકે પણ નમ્રતા ધારણ કરવી તે ગુણ તો પ્રમુખસ્વામી મહારાજનો પ્રભુદત્ત ગુણ - નમ્રતા તે આપણી ગુરુ પરંપરાનો ઈજારો. (પ્રસંગો) (૬) ઉપસંહાર : આવા આપણા ગુણાતીત ગુરુને કોટિ કોટિ વંદન.

❑ ❑ ❑